

EKONOMİ SOSYOLOJİSİ

KISA ÖZET

SOS303U

1. Ünite – Ekonomi Sosyolojisinin Kuramsal Temelleri

EKONOMİ SOSYOLOJİSİNİN KONUSU

Ekonomi - toplum ilişkilerini bir bütün olarak ele almaya yönelik çalışmalarda, “Ekonomi ve Toplum,” “Sosyal Ekonomi,” “Ekonomik Yaşamın Sosyolojisi” veya “Ekonomi Sosyolojisi” gibi kavramlar kullanıldı. Ancak son yıllarda artık genel kabul gören ve yerleşik hale gelen kavram **Ekonomi Sosyolojisi** oldu. Bilim dalının kurucuları olan **Weber ve Durkheim**, bu bilim dalının konusunu, “**sosyolojik bakış açılarının ekonomik olgulara uygulanması**” olarak görürler. Başka bir deyimle, sosyolojinin model, bakış açısı, değişken ve tercihlerinin; kıt mal ve hizmetlerin üretim, alışveriş (piyasa), bölüşüm ve tüketim faaliyetlerinin açıklamasında kullanılmasıdır.

Sosyolojinin bakış açısı, toplumsal ilişki ve aktivitelere odaklanır. Bu nedenle, **ekonomi sosyolojisinin** analizlerinde, ekonomik faaliyet sürecindeki insanlar, sosyal gruplar, sosyal kurum ve yapılar ile sosyal değer, norm ve yaptırımların etkileşimi öne çıkar. Ekonomi Sosyolojisinin 1980 sonrası gelişiminde ise, sosyal ağlar (social networks), cinsiyet farklılıkları (kadın – erkek eşitliği / eşitsizliği) ve kültürel ortam ile ekonomik faaliyetin küreselleşmesi ağırlık kazanan yeni konular oldu. Ekonomik faaliyetler, her toplumda sosyal yaşamın değişmez bir parçası olup; bireyin ve toplumun fiziki varlığının güvence altına alınmasına hizmet eder. **Ekonomi sosyolojisi** ise, insan varlığının güvence altına alınmasını sağlayan ekonomik faaliyeti, sosyal açıdan incelemeye yönelik bir bilim dalıdır. Burada toplumsal yaşamın, ekonomik yönüyle, ekonomik olmayan yönleri arasındaki karşılıklı ilişkiler konu edilir.

Temel **teknolojik süreç** ve **sosyal örgütlenme** ilişkileri içinde ortaya çıkan ekonomik faaliyetin temel özellikleri şunlardır:

- Ekonomik faaliyetin gerçekleşme biçimi **insan-insan ilişkisine** dayanır.
- Her ekonomik faaliyet, bir **sosyal ilişki ve örgütlenme biçimi** olarak yansır.
- Her ekonomik faaliyetin teknolojik temeli, doğaya egemen olma uğraşındaki insan ilişkilerini, yani **insan - doğa** ilişkisini yansıtır.

3

İKİ AYRI BİLİM DALI: GELENEKSEL EKONOMİ VE EKONOMİ SOSYOLOJİSİ

Günümüzdeki iktisat müfredatı ağırlıklı olarak klasik ve neoklasik geleneğe dayanır. Zaman içinde buna Keynesgil ve Keynes sonrası yaklaşımlar eklendi. Topluca “**Geleneksel Ekonomi**” olarak adlandırdığımız bu yaklaşım, **D. Ricardo**’nun soyutlayarak model kurma tekniğini benimser. Bu nedenle, “Model Teori” olarak da adlandırılan bu yaklaşım, ekonomik olayların, sosyal, politik, kültürel, psikolojik, teknolojik ve tarihi boyutlarını veriler çemberine atarak modellerinden dışlar. Bu haliyle geleneksel ekonominin model teorileri, sadece mekanik düşünceye dayalı **noktasal denge çözümleri** üretir.

Örneğin, mikro ekonomideki tüketici dengesi, firma dengesi, piyasa dengesi, aksak rekabet dengesi, monopol ve monopollü rekabet dengesi, mikro genel denge, makro genel denge ve benzeri denge modelleri kurulur. Dengenin varlık koşulları ile kararlı olup olmadığı veya nasıl değiştiği, geleneksel ekonominin asli konularını oluşturur. Bu şekilde, geleneksel ekonomide kurulan statik denge modelleri, gerçek ekonomik yaşamın sosyal, politik, kültürel, psikolojik ve tarihi boyutlarını içermez. Bu bilim dallarının konularına ilişkin görüşler 3 noktada toplanabilir:

- **Ekonomi**, sosyolojinin, dolayısıyla **ekonomi sosyolojisinin bir alt dalıdır**.
- **Ekonomi sosyolojisi**, ekonomi bilimi için yardımcıdır; yani **ekonominin bir alt dalıdır**.
- **Ekonomi sosyolojisi, bağımsız bir bilim dalıdır**.

İki Farklı Yaklaşımın Kaynakları: Geleneksel ekonomi bilimi, ekonomik birimlerin ekonomik faaliyetlerine ilişkin olarak, her zaman tam bilgi sahibi olduğu ve bilginin bedava olduğu tezinden yola çıkar. Oysaki zaman içinde belirsizlik ve risklere karşı bilgi edinmenin bir maliyeti olduğu artık kabullenildi. Ayrıca “tam bilgi sahibi” olmaya bağlı olarak ekonomik birimlerin “rasyonel” davrandığı

tezi; H. Simon (1982) ile birlikte “tatmin edici” ve “sınırlı rayonellik” kavramlarıyla yumuşatıldığı gibi, bugün de “Davranışsal ekonomi” içinde, farklı psikolojik varsayımlar altında, rasyonelliğin değişik biçimleri ortaya konuyor. Ekonomi biliminde “tam bilgi” ve rasyonellik varsayımının genel kabul görmesiyle, bugün bir “geleneksel” ekonomi biliminden söz edilirken, sosyoloji için bunu söylemek zordur. Sosyoloji biliminde ortaya çıkan farklı yaklaşım ve okullar söz konusu olurken (davranışsal, yapısalcı, işlevselci, kurumsalcı v.b.), bu farklı yaklaşımlar **ekonomi sosyolojisine** de kaçınılmaz olarak yansıyor.

İki Farklı Yaklaşımda Analiz Yapısı ve Yöntem Farkı: Geleneksel ekonomi teorisi ile ekonomi sosyolojisinin ilişkilerini daha yakından tanımak için bunların **araştırma konuları ile** kendileri için belirledikleri **temel göreve** bakmak gerekir. Ekonomi teorisi konularını incelerken şu temel sorudan yola çıkar: Rasyonel ekonomik faaliyet teorik olarak nasıl gerçekleşir? Bu soruya cevap olarak, belli varsayım ve tezlere dayalı bir model oluşturur. Bu model içinde, sayısal (nicel) olarak belirlenebilen sınırlı sayıdaki değişkenler arasındaki **fonksiyonel ilişkiler** sistematik olarak ortaya konur. Buradaki değişkenlerin ve bu değişkenler arasındaki ilişkilerin kesin bir biçimde belirlenmesi, ancak bu alanda yapılan yoğun **soyutlamalarla** mümkündür.

Ekonomi dışı olarak görülen; **sosyal, kültürel ve politik** unsurlar ile her türlü çevresel veriler analiz dışına atılır. Bu durumda konu, **gerçek (empirik)** özünden bir hayli uzaklaşır. Bu şekliyle ele alınan değişkenler, empirik içerikli olmaktan çok, **düşünsel (apriorik) içeriklidir** ve kurulan model, gerçeği yansıtmaktan çok, onun basite indirgenmiş soyut, düşünsel, ideal koşullarda işleyen bir biçimi olur. **Araştırma konusunu** bu şekilde oluşturan ekonomi teorisinin kendisi için belirlediği **görevi**, ideal koşul ve davranışlar altında modelin nasıl işlediğini açıklayıp; bu açıklamadan **ekonomik sonuç ve öneriler** çıkarmaktır. Burada kurulan model, mekanik bir yapı ve işleyişe sahip, matematiksel bir model olduğu için, gerçek sosyal yaşamın sorunlarını kavramakta yetersiz kalır. Ekonomik modellerin sosyal yaşama aktarılması, ekonometrik modellerle gerçekleşir. Oysa ekonometrinin bugünkü gelişme düzeyi ise, ekonometrik modellerin gerçek yaşamda kullanılabilirliğinin hala sınırlı olduğunu bize gösteriyor.

Bağımlı Değişkenler Açısından: **Bağımlı değişkenler**, yani **açıklanan değişkenler** açısından bu iki bilim dalına bakıldığında, iki bilim dalının **açıklamak** istediği değişkenlerin genelde birbirinden farklı olduğu görülür. **Geleneksel ekonomide**, malların üretim, bölüşüm, dağıtım ve tüketimine ilişkin **miktar ve fiyatları** (örneğin, mal fiyatları, üretim miktarları ve ücret düzeyleri) **bağımlı**, yani **açıklanan değişkenlerdir**.

Bağımsız Değişkenler Açısından: **Bağımsız değişkenler**, açıklanan bağımlı değişkenleri belirleyen unsur veya nedenlerdir. Geleneksel ekonomide, **piyasa ilişkileri ve piyasa yapıları** (tam rekabet, monopol ve oligopol gibi) bağımsız değişkenlerdir. Bunların belirlediği ilişki içinde arz ve talep miktarları ve üretim miktarları belirlenir. Ekonomi sosyolojisinde ise, psikolojik, kültürel ve sosyal yapı ve ortamlar bağımsız değişkenlerdir. Başka bir deyimle; farklı davranış sistemleri (geleneksel - modern veya post-modern), rol beklentileri ve bunlar arasındaki ilişki sistemleri, sosyal beklenti ve sosyal sistem içindeki değer yargısı kalıpları ve karşıt davranış kalıpları (örneğin, hırsızlık, vergi kaçakçılığı, rüşvet ve benzeri) ile bunların önlenmesine yönelik getirilen düzenlemeler bu bilim dalının bağımsız değişkenleri olarak ortaya çıkar.

Fonksiyonel İlişkiler Açısından: Bağımlı değişkenlerle bağımsız değişkenler arasındaki bağlantı türü bize, **fonksiyonel ilişkileri** verir. **“Bağımlı-Bağımsız Değişken İlişkileri”** açısından bakıldığında da bu iki bilim dalında farklı durumlarla karşılaşılır: **Geleneksel ekonomide**, “bağımlı-bağımsız değişken ilişkileri” **modeller** şeklinde ortaya konur. Her ekonomik modelde belli bir değişken, **bağımlı** ve **içsel olarak**, diğer bir bağımsız değişken tarafından belirlenir. Aralarında fonksiyonel bir ilişki kurulur. Diğer değişkenler ise, “veriler çemberi”ne atılarak bunların değişmeyeceği varsayılır. Bu sayede bu

değişkenler analiz dışı bırakılarak soyut ve basit bir modelin kurulması sağlanır. Teorik ekonomide geliştirilen, Klasik, Neo-Klasik ve Keynesgil türdeki çeşitli modellerin hepsi bu türdür **Ekonomi sosyolojisinde**, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiler, geleneksel ekonomide olduğu gibi soyut-mekanik modeller kurmaya her zaman uygun değildir. Toplumsal yaşamın karmaşık yapısı içinde yapılan analizler daha çok davranış tipolojileri oluşturma ve sınıflandırma (taxonomi) aşamasında kalır. Bu nedenle ekonomi sosyolojisinde değişkenler arasındaki ilişkiler genel geçerliliği olan **yasalar şeklinde değil**; empirik olay ve gözlemlerle **yanlışlanmaya açık, kısmi ve geçici açıklama değeri olan tezler** olarak ortaya konulur. Sosyo-ekonomik modeller oluşturulsa bile, bunlar sosyal ve empirik içerikli olarak kurulur.

EKONOMİ SOSYOLOJİSİNİN TEMEL METODOLOJİK SORUNLARI

Ekonomi sosyolojisinde kullanılan metodolojik unsurlar, her iki alandan yansıyan etkilerin özelliklerini taşır. Bu konu ile ilgili sorunları 5 başlık altında toplayabiliriz:

- Toplumsal bütün **farklı düzeylerde** analiz edilebilir,
- Araştırmalar, **statik ve dinamik analizler şeklinde yapılabilir**,
- Analiz araçları olarak **modeller ve tipolojik sınıflamalar yapılabilir**,
- Ekonomi sosyolojisinde **aksiyomatik yöntem** kullanılabilir ve
- Ekonomi sosyolojisinde, **bilimsel yasa ve kurallar** mutlaklık içermez.

Ekonomi Sosyolojisinin Analiz Düzeyleri: Ekonomi sosyolojisi araştırma konusuna göre farklı yöntemlerden yararlanır. Bu yöntemler sosyolojik analiz düzeyleri ile yakından ilgilidir. Başka bir deyimle, bireyden, toplum ve küresel düzeye kadar çeşitli aşamalarda ortaya çıkan sosyo-ekonomik konular, bu bilim dalının analiz kapsamına girer. Farklı analiz düzeylerini 6 başlık altında ele alabiliriz:

- Bireysel (kişisel) düzey, • Etkileşim düzeyi,
- Örgütsel düzey, • Kurumsal düzey,
- Toplumsal düzey, • Küresel düzey

Bireysel (Kişisel) Düzey: Ekonomi sosyolojisinin birey düzeyindeki analizlerinde, belli sosyal ortamlar içindeki insanın davranış ve davranış biçimleri, açıklama konusu olur. **Davranış teorisinin** analizleri ağırlıklı olarak bu alana ilişkindir. Bireysel davranışlar daha çok belli **sosyal ortamların** yarattığı uyarıların sonucudur. Ancak, bu ortam ve davranışların öğrenilmesi ile belli bireysel davranış kalıpları belirlenir. Bu yüzden sosyal olgular, öğrenme teorileri ve öğrenme psikolojisine dayalı yaklaşımlarla açıklığa kavuşur.

Etkileşim Düzeyi: Bireylerarası ilişkiler açısından yapılan analizler **etkileşim** analizleridir. Burada insanlar arası sosyo-ekonomik ilişkiler, **karşılıklı ilişkideki tepkiler** ve üçüncü birimler üzerinde yarattığı **sonuçlar** açısından incelenir. Örneğin üretici ve tüketici ile alıcı ve satıcı arasındaki etkileşim ilişkileri gibi. Etkileşim analizlerinde karşımıza çıkan temel kavramların başında, **karşılıklı çıkar, beklenti, iletişim, çatışma, empati, özdeşleşme, rol, algılama, alış-veriş, güç, tasvip** gelir. Etkileşim analizleri, **nedensellik** ve **karşılıklı bağımlılıklar** şeklinde incelenir.

Örgütsel Düzey: Burada **organize olmuş (örgütlü) ortak davranışın koşulları** açıklanır. Bu analizlerde örgütün gerek **iç sorunları**, gerekse **çevre** ile olan ilişkileri analiz konusu yapılır. Eski yaklaşımlarda örgüt; amaca yönelik kapalı sistemler olarak ele alınırken, yeni örgüt teorileri örgütü, kendi içinde hiyerarşik ve işlevsel açıdan farklılaşmış, dış çevreye açık sistemler olarak inceler. Bir örgütün işlevsel etkinliği, içsel ve dışsal talepler arasındaki uyumun sürekli sağlanmasıyla gerçekleşir. Her ne kadar örgütler başlangıçta belli kişi ve grupların kararlarına dayalı olarak kurulmuşsa da, zamanla bundan bağımsızlaşır ve çevresel birimlerin yönetim ve kararlarıyla etkileşim içinde işler.

Kurumsal Düzey: Burada toplumun, kurumlaşmış ve görece bağımsızlık kazanmış **devlet, piyasa, aile, din** ve **bilim** gibi kısmi alanların **yapı ve işleviş biçimleri** açıklanır. Kurumsal düzeyin örgütsel

düzeiden ayrılan yönü, karar merkezlerinin çeşitlenme ve çoğalmasından kaynaklanır. Örgütleri tek bir merkezi karar birimi yönetir ve yönlendirir. Oysa kurumsal düzeyde, birbirinden bağımsız birden çok karar merkezinin varlığı ve bunlar arasında **koordinasyon (eşgüdüm) sorunu** gündeme gelir. Hukuk kuralları, kurumsal kurallar ve ilkelerin genel kabul görüp yerleşmesi **kurumlaşmayı** sağlayan unsurlardır.

Toplumsal Düzey: Bu düzeydeki analizler, **toplum bütününe** ilişkin sosyoekonomik ilişkileri ve bunların değişimini analiz konusu yapar. Tarihsel gelişme içinde insanlık, çok sayıda küçük ve birbiriyle bağlantısız birimlerden, giderek büyüyen birimler şeklinde bir gelişme gösterdi. Büyük aile ve aşiretten, şehir devleti, derebeylik ve ulusal devlete kadar uzanan gelişmeler bu durumu yansıtır. Bu süreçte yer alan birimler, giderek kendi içlerinde artan bir kurumlaşma ve bütünleşme ile birbiriyle artan ölçüde ilişki ve bağlantıya sahip oldu. Böylece dışı karşı daha bağımsız olan toplumsal sistemler ortaya çıktı.

Küresel Düzey: Kuantum paradigmasına dayalı yeni bilim anlayışının yarattığı, mikro ekonomik ve iletişim teknolojilerindeki büyük ve köklü sıçrama, ulus devletlerin kapalı yapısını ortadan kaldırdı. Bugün iletişim, bilgi, semaye, insan gücü ile mal ve hizmetler çok daha yoğun bir biçimde, küresel düzeyde serbestçe dolaşabilir duruma geldi. Ülkeler ve uluslararasıdaki ilişki ve etkileşimlerin bugüne kadar görülmemiş düzeyde birbiriyle karşılıklı etkileşim ilişkisine girmesine yol açtı. Ayrıca unutulmaması gereken bir nokta şudur ki, küresel düzeydeki ilişkiler, yalnızca toplumlar ve ülkeler düzeyinde değil; tam aksine bireysel düzeyden örgütsel düzeye, örgütsel düzeyden küresel kurumsal düzeye ve nihayet, toplumlar ve ülkeler arası etkileşim, işbirliği, ticaret, rekabet ilişkilerine kadar genişlemiş durumdadır. Bugün internet ağları üzerinden, bireysel - kişisel ilişkiler küresel düzeyde yürütülebilir durumdadır.

Ağ Etkileşimli Analiz Düzeyi: Doğa ve evrenin işleyişini mekanik olarak açıklama uğraşındaki Newtongil paradigma, ilk bilimsel devrim olarak, **doğa analizinde atomdan; toplumsal analizde bireyden; bilimsel açıklama için noktadan** hareketle tek yönlü ve tek boyutlu **statik neden -sonuç etkileşimi** üzerine kurulu yaklaşımlar oluşturdu. Birey, atom ve noktanın kendi iç dünyası olmadığı gibi, çevre ile ilişkileride söz konusu değildir. Noktadaki statik nedensellik, mutlak yasalar olarak ortaya konur. Oysaki ikinci bilimsel devrim olan **kuantum paradigması** ile atom altına veya moleküler dünyaya inildiğinde, orada canlı, **dinamik ve çoklu bir etkileşim ilişkisinin** işlerlikte olduğu keşfedildi. Dolayısı ile gerek atom altının kendi içinde, gerekse çevresi ile ilişkilerin bir **ağ sistemi (network)** olduğu; bu ağ sisteminin toplumsal alanda **geçmişten bugüne uzanan bir yapılanışı** olduğu ve bu sistem ve yapı içinde etkileşim ağının işlediği görüldü.

Ekonomi Sosyolojisinde Statik ve Dinamik Analizler: Ekonomi sosyolojisi konularını ele alırken, konuya ya **statik** ya da **dinamik** açıdan bakar. Sosyo-ekonomik analizlerin (diğer yönleri yanında) iki temel yönü **statik** ve **dinamik** yönleridir. Ancak **statik** ve **dinamik** hem bir olgu, hem de bir **analiz yöntemi** olarak ortaya çıkar. Bir olgu olarak gördüğümüzde sosyo-ekonomik olay ve durum, zaman içinde bir değişme göstermiyorsa veya ilgili büyüklükler zaman akışı içinde hep aynı değerleri alıyorsa **statik bir olgu** ve durum vardır. Aksine zaman içinde değişiyor ve farklı değerler alıyorsa **dinamik bir durum** söz konusudur. **Analiz yöntemi olarak gördüğümüzde, statik analiz,** zaman boyutu dikkate alınmadan, sosyo-ekonomik olgunun **belli bir andaki** durumunu analiz eder.

Ekonomi Sosyolojisinde Modeller: Ekonomi sosyolojisine ilişkin araştırmalarda değişik araçlardan yararlanılır ve araştırma sonuçları bunlara göre ortaya konur. **Modeller** de bu araçlardan birisidir. Ancak modellerin oluşturulamadığı durumlarda **tipolojik sınıflandırmalara** gidilir. Modeller belli bir gerçeğin basite indirgenerek amaca uygun biçimde kurgulanmış biçimdir. Modeller, gerçeğin daha basit bir biçimde yeniden kurularak yorumlanması ve anlaşılmasına hizmet eden araçlardır.

Ekonomi Sosyolojisinde Tipolojiler ve Sınıflamalar: Sosyolojik olguların karmaşıklığı nedeniyle, araştırmacının bulguları bir model kurmak için henüz yetersiz ise, araştırma, davranış tiplerinin belirlenmesi veya sınıflandırma düzeyinde kalabilir. Bir olguya ilişkin çok sayıda özellikler arasından, metodolojik açıdan aynı görülenlerin diğerlerinden ayırılarak belli bir biçimde ortaya konulması, belli davranış tipleri veya kalıpları verir. Analiz sonucu belirlenen belli tiplerin her birinin bir bütün oluşturduğu kabullenilir. Böylece davranış tipleri veya davranış kalıplarının belirlenmesi sağlanır.

Sonuçta **tipolojik yaklaşım**, bilimsel açıdan önemli olan gerçeklerin düzenleme ve karşılaştırma amacıyla sınıflandırılma yöntemi olarak gündeme gelir Bu yaklaşımla ortaya konan tipolojiler, gerçek bütünü tüm yönleriyle şekilleniş ve yapısını ortaya koyduğu iddiasında değildir. Sadece, empirik olarak gözlenen gerçek olguları tasvir etme durumundadır. Bu nedenle düşünsel (apriorik) yaklaşımlar değildir. Ancak sosyolojide ve ekonomi sosyolojisinde **ideal (düşünsel) ve reel (gerçek) tip** ayrımı özellikle **Max Weber**'den beri yapılagelmektedir. **İdeal (düşünsel) tipler**, bir olguya ilişkin çok sayıda özelliklerinden bir veya birkaçının tek yönlü olarak ön plana çıkarılması yoluyla, bu karmaşık ve şekilsiz olguya, bir **yapısal biçim** kazandırmak için kurgulanabilir.

Ekonomi Sosyolojisinde Aksiyomatik Yöntem: Aksiyomlara dayalı analiz yöntemi ekonomi sosyolojisinin belli alanlarında, özellikle **etno-sosyolojide** kullanılır. Belli aksiyomlar, apriorik (düşünsel) hipotezlerdir. Bu nedenle tarihsel boyut içermezler. Etno-sosyolojide ilkel insanlar arasında alış-veriş olgusunun analizi, bir gözleme dayanarak değil, belli aksiyomlara dayalı olarak gerçekleştirilir.

Ekonomi Sosyolojisinde Yasalar ve Kurallar: Teorik ekonominin yasaları, doğal bilimlerin mekanik yasaları gibi, zaman ve mekanla sınırlı olmayıp, her zaman ve her yerde geçerli genel yasalar olarak ifade edilirler. Bu sayede, bir **ekonomik yasa**, değişmez bir durum olarak, **geleceğin öngörülmesinde** kullanılır. Ancak sosyo-ekonomik sürece ilişkin yasalar, **doğal mekanik yasalar** gibi bir içeriğe sahip olamaz. Eğer sosyo-ekonomik süreç, doğal mekanik yasalara uygun olarak işleseydi, değişmez ve aynı koşullarda ortaya çıkan değişmez ilişkiler ve bunlara bağlı olarak sosyo-ekonomik olayın aynı biçimde ortaya çıkması söz konusu olurdu. Ayrıca insanın ekonomik davranışı aynı biçimde oluşur ve geleceği kesin olarak öngörmek mümkün olurdu.

Dolayısı ile aynı kültür ortamı içinde insan davranışının doğası aynı kalır ve bundan sapmalar, anormal durumlar olarak ortaya çıkardı. Oysa insan davranışları belli bir sosyal sistem içinde, onun kontrol ve normlarına bağlı olarak oluşur. Davranışlar doğal-mekanik davranışlar olmayıp, normlar ve öğrenme deneyimleri tarafından belirlenen belli **uyarı-tepki ilişkisi** içinde **değişen davranışlar** şeklinde ortaya çıkar. Bu nedenle ekonomik yasaların öngördüğü davranışlar ile gerçekleşen davranışlar arasında önemli farklılıklar oluşur. Bu farklılıkların belli kurallar içinde işleyiş ve açıklamasını verecek yasalar da yoktur. Bu nedenle **sosyo-ekonomik davranış yasaları**, ekonomik sürecin doğalmekanik yasalarının ortaya koyduğu belirginlik içinde değildir ve ona uygun olarak çalışmaz. Bu sonuç, insan doğasından kaynaklandığı kadar, **zaman** ve **mekân** boyutlarının getirdiği farklılıklardan da kaynaklanır. Her bilimsel araştırma ancak **belli bir zamanda** ve **belli bir mekânda** gerçekleşir. Ayrıca sosyal yaşam **dinamik bir süreç** olduğu için, sürekli **yeni değişkenler** gündeme gelir ve eskileri önemini kaybeder.

EKONOMİ SOSYOLOJİSİ GELENEĞİ

Ekonomi sosyolojisi geleneği, bu bilim dalının geçmişte zirve yaptığı 1890 – 1920 döneminde şekillenirken; geleceği ise, ikinci zirve dönemi olan 1980 sonrasında başlayan yeni yönelim içinde yapılanma sürecindedir. “Ekonomi sosyolojisi” kavramı ilk kez 1879’da W. S. Jevons tarafından kullanılmış ve bu alanın en etkili isimleri olan Durkheim ve Weber’in çalışmalarında da benimsenmiştir. Özellikle **M. Weber**, ekonomi sosyolojisinin bağımsız bir bilim dalı olarak ortaya çıkmasını belirleyen ve Almanya’da “Yeni Tarihçi Okul” içinde yer alan bir bilim insanıdır. Her bilim

dalı, çözmek zorunda olduğu sorunlarla birlikte gelişir. Çünkü bilimsel gelişme ve bilgi üretimi ile toplumsal olgular arasında yakın bir ilişki vardır. Özellikle sosyal bilimlerde, sosyal olgular bilimsel gelişmeyi belirlerken; bilim de sosyal olguları değiştirme yönünde etkili olur. Bu karşılıklı etkileşim içinde bilimsel gelişme, kümülâtif (yığılımlı-birikimli) bir süreç olarak ortaya çıkar. Bu süreçte bilimsel faaliyet karşıt paradigmal üzerine oturur. Bu arada toplumsal sorunlar ile bilimsel görüşler birbiriyle bağlantılı olarak etkileşip gelişir. Bu ilişkinin şekli ve yönü o andaki tarihi duruma göre belirlenir. **Tarihçi okul**, ekonomik olaylara ilişkin gerçeğin ancak bir kez gözlenebileceğini ve gözlenen **bireysel tarihi olaylardan genel yasalara (tümevarım)** ulaşılacağı tezini savundu. Klasik ekonomistlerle olan tartışma, **tümevarım** (tarihçi okul) ve **tümdengelim** (klasik ekonomi) yöntemleri üzerinde yoğunlaştı. **Marksist anlayış**, endüstriyel sistemin gelişme yapısının analizinde, farklı kavram ve unsurlardan oluşan değişik bir paradigma benimsedi. Gerek Yeni Tarihçi Okul, gerekse Marxist yaklaşımlar, sonuç ve çıkarımlarında birbirinden ayrılır. Buna karşın; bilimsel açıklamaların çıkış noktası olarak, gözlenen somut ekonomik gerçeklerden yola çıkılması gerektiğini vurgularlar. Esasen Marxist ekol yanında **Marx'ın (1818 - 1883)** kendi çalışmaları, ekonomi sosyolojisi için en başta gelen ilk ve öncü çalışmalar grubuna girer.

Avusturyalı **Karl Polanyi (1886 - 1964)** ekonomi tarihi konusunda, interdisipliner çalışmalar yapmış ve Sanayi Devrimi öncesi İngiltere'yi incelemiş ve 19. yy.'da büyük bir devrimle piyasa bazlı bir ekonominin şekillenmesini ve yetersizliklerini **Büyük Dönüşüm (1944)** adlı eserinde ortaya koyar. Sadece bireysel çıkarlar değil, grupsal ve toplumsal çıkarların da önemini gündeme getirir. Sosyal dengelerin kurulmadığı durumlarda toplumların 20. yy.daki gibi faşizme nasıl kaydığını açıklar. Geleneksel ekonomiyi "şekli" (formel) bulan Polanyi günümüz ekonomi sosyolojisinde öne çıkan, yerleşik (yurtlanmış) olma (**embeddedness**) kavramını, biraz farklı anlamda da olsa kullanır. Polanyi için ekonomi, şekli bir yapı değil, kurumlaşmış bir süreçtir.

Kapitalizmin sorunları, "ekonomi" konusunda "toplumun karar" vermesi yerine; "toplum" konusunda "ekonomi"nin karar vermesinden kaynaklanıyor. Talcot Parsons (1902 - 1979), Kurumsalcı gelenekten bir ekonomist olmasına karşın, çalışmalarının ağırlık noktasının giderek sosyolojiye kaydığı görülür. Zira, ekonomi bilimini amaç - araç ilişkisine dayalı sosyal faaliyet olarak ve sosyolojiyi analitik unsurları inceleyen bir yaklaşım olarak görür. M. Weber'in ekonomi sosyolojisi konusundaki çalışmalarını İngilizceye kazandırdı. Yazarın **Smelser'le** birlikte yayınladığı, **Ekonomi ve Toplum (1956)**, bu alandaki en önemli eseridir. Bu kitapta, ekonomi ve sosyolojiyi; sosyal sistem olarak, inceleme konusu yapan iki bilim dalı olarak görülür. Ancak bu çalışmanın temel özelliği, ekonomiyi; Weber'den esinlenerek politik ve kültürel alt sistemlerle etkileşim içinde olan bir alt sistem olarak ele alır. Bu bilim dalına sistem yaklaşımı ile yeni bir boyut getirmesine karşın, ekonomi sosyolojisi beklenen ivmeyi kazanamadı.

EKONOMİ SOSYOLOJİSİNİN BUGÜNÜ

1973 Petrol Krizinden sonra, 1980'li yıllarda hızla devreye giren **bilişim teknolojilerinin** yarattığı toplumsal ve küresel ortamdaki yenilenmeler **bilimde de yeni bakış açıları ve yaklaşımları** gündeme getirdi. Sanayi toplumundan **bilgi toplumuna** geçişi yansıtan teknolojik değişme, sadece mikro elektronik ve mikro biyolojide değil, bunlara paralel olarak, yeni yaşam ve toplumsal koşullar ile bilimde köklü yenilenmelere yol açtı. Bu durum ekonomi sosyolojisinde bir sıçrama olarak yaşandı. Özellikle **Mark Granovetter'in "yurtlanmışlık" (=sıkıca yerleşiklik= embeddedness)** sorunu (1985) üzerine makalesi ve **"Yeni Ekonomi Sosyolojisi"**nden söz etmesi, yeni bir başlangıç oldu. Esasen eski ekonomi sosyolojisi daha çok Sanayi Toplumunu ve sanayi sosyolojisini konu alıyordu. Buna karşın yeni ekonomi sosyolojisi, sanayi sosyolojisine eşlik eden geleneksel ekonomi ve özellikle Neoklasik Ekonomiye karşı köklü bir başkaldırı olarak ortaya çıktı ve ekonominin veriler çemberine attığı konuları doğrudan ekonomik konular olarak (firma, piyasa ve para) birlikte analize dâhil etti.

ORGANİZASYON VE FİRMA TEORİSİNİN KATKILARI

Yeni ekonomi sosyolojisinin, **firma ve organizasyon teorisine** getirdiği yeni boyut yenilenmenin bir diğer kaynağı oldu. Ekonomik faaliyetlerin açıklanmasında, firma yapısı, firmanın işbirliği bağlantıları ile firma içi ve firmanın çevresi ile olan etkileşim ağının analizlere dâhil edilmesi yenilenen alanlarının başında geliyor. Organizasyon teorisinin, firmaların kaynak bağımlılığı, nüfus ekolojisi ve yeni kurumsalcılık konularına getirdiği yeni yaklaşımlar ekonomi sosyolojisindeki yenilenmeye katkı yaptı. Örgütler ayakta kalabilmek için çevresine bağımlıdırlar. Bir firmanın karlılığı, çok sayıdaki tedarikçi, rakipler ve müşterilerle olan ilişki ağının bileşimine bağlı olarak belirlenir. Firma ne denli, “yapısal otonomiye” sahipse, o denli karlı olabiliyor. Buna karşın tedarikçilerin çok, rakiplerin az ve müşterilerinin çok olduğu durumda, firma ucuz alıp, pahalı satabiliyor. Firmanın diğer firmalarla ilişkileri onun çevresiyle ilişki ağında yapılanışına bağlı olarak firma başarısını belirliyor. **Nüfus ekolojisi**, firmanın temel sürükleyici gücü olan hayatta kalma koşullarının araştırılmasına yöneliktir.

KÜLTÜREL SOSYOLOJİNİN KATKISI

Yeni ekonomi sosyolojisinde, **yapısalcı sosyolojik yaklaşımın** başlangıçta öne çıkması ve karşıt yaklaşımlara eleştirel tavrı, **kültürel sosyoloji**, **Parsons’cu sosyoloji** ve diğerlerinden eleştiri almasına ve dirençle karşılaşmasına neden oldu. Bu direnç özellikle kültürel sosyolojiden, özellikle de **V. Zelizer ve P. Di Maggio**’dan geldi. Zelizer (1988), yapısalcı yeni ekonomi sosyolojisini, her şeyi sosyal ilişkilere ve ağ sistemine indirgeyerek “sosyal yapı determinizmine” düşürdüğü eleştirisi getirdi. Ayrıca ekonomideki herşeyi kültürel mutlakçılığa indirgemenin de yanlış olacağını vurguladı. Doğru olanın ekonomik ve kültürel faktörleri de dikkate alarak, kültürel ve yapısal mutlakçılık arasında bir orta yol bulmak olduğunu savundu.

ALAN TEORİSİNİN KATKILARI

Swedberg (2003.46) Yeni Ekonomi Sosyolojisinin öncelikle bir ABD olgusu olduğu ve Avrupa’da yeni yayılmaya başladığı görüşündedir. Avrupa’da ekonomi sosyolojisinin, Klasik yazarlardan sonra durağanlaştığı görüşündedir. Ayrıca konuların ekonomi sosyolojisinden çok, endüstri sosyolojisi, tüketim sosyolojisi ve benzeri çerçevede ele alınmış olduğunu ileri sürer. Bu durumun Avrupalıların genellikle ekonomiyi genel toplum konseptinin bir parçası olarak görmesinden kaynaklandığı görüşündedir. Örneğin ekonomi üzerine yazıları olan N. Luhmann’ın (1927- 1998) bile ekonomiyi toplumun bir alt sistemi olarak gördüğünü vurgular. Swedberg, ekonomi sosyolojisi konusunda Avrupalı araştırmacı olarak **P. Bourdieu, (1930-2002)** ve onun Cezayir konusundaki araştırmalarını gündeme getirir. Bourdieu’nun, sosyal sermaye ve ekonominin sosyal yapılanması konularında yaptığı çalışmalarla kültür ve ekonomi ilişkisine güçlü katkılar yaptığı ve bunun da Granovetter’in yurtlanmışlık tezine teorik bir alternatif getirdiği görüşündedir.

Bu Özetin tamamını, Çıkmış Sorularını, Deneme Sorularını adresinize gönderiyoruz!...

Tıklayınız

<https://www.kolaysinavlar.com/ekonomi-sosyolojisi-ady212u?search=SOS303U>